

HEMŞİRELİK BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN PALYATİF BAKIMDA İLK KLİNİK UYGULAMA DENEYİMLERİ

FIRST CLINICAL PRACTICE EXPERIENCES OF NURSING FIRST CLASS STUDENTS IN PALLIATIVE CARE

Esra Akın¹, Duygu Yıldırım^{1*}, Seçil Özçiftçi², Yasemin Tokem³

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, ¹Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, ²Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, ³Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıklar Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ORCID iD: Esra Akın: 0000-0002-8182-492X; Duygu Yıldırım: 0000-0002-0223-0016; Seçil Özçiftçi: 0000-0002-7320-961X; Yasemin Tokem: 0000-0001-9140-2846

***Sorumlu Yazar / Corresponding Author:** Duygu Yıldırım, e-posta / e-mail: duyguyildirim6@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 22.05.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 14.10.2019

Yayın Tarihi / Published: 12.01.2020

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı, hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencilerinin palyatif bakım ünitesindeki deneyimlerini incelemektir.

Yöntem: Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan fenomenoloji deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş yedi öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın gerçekleştirilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında “Öğrenci Tanıtım Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 45 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ses kayıtları araştırmacılar tarafından çözümlenmek üzere belgelenmiş, elde edilen verilere onları açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından içerik analizi uygulanmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamına alınan yedi hemşirelik birinci sınıf öğrencisinden dördü kız, üçü erkektir ve yaş ortalaması 20,57’dir. Verilerin içerik analizi doğrultusunda “hastaya ilişkin deneyimler”, “hemşirelik girişimlerine ilişkin deneyimler”, “yaşama ilişkin deneyimler” ve “hemşirelik mesleği algısına ilişkin deneyimler” olmak üzere dört tema belirlenmiştir. Temalar doğrultusunda ise “korku, umutsuzluk, ümitsizlik, öfke, zorluk, acı çekme, zamanın değerliliği, umut aşılama, mesleki özerkliğın anlamı, hemşire anahtar rol, insan onuru koruyucusu” olmak üzere 11 alt tema saptanmıştır.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyimlerini yaşadıkları palyatif bakımda hasta kavramına ve mesleklerine ilişkin yaşadıkları deneyimlerden, hastaların bağımlılık düzeylerinin yüksek oluşu ve hastaların içinde buldukları tedavi ve bakım sürecinin hassasiyetine ilişkin düşünceler derinlik yaşadıkları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Hemşirelik, öğrenci, palyatif bakım*

Abstract

Objective: The aim of this study was to determine the experience of the first year nursing students in the palliative care unit.

Methods: The study was carried out using the phenomenology design included in the qualitative research methods. The sample of the study consisted of seven students determined by using homogeneous sampling method which is one of the purposeful sampling methods. Necessary permits were obtained to carry out the study. “Student Information Form” and “Semi-Structured Interview Form” were used to collect the data. Interviews lasted an average of 45 minutes. The audio recordings of the interviews were analyzed by a researchers and content analysis was conducted by the researcher in order to reach the concepts and relations that could explain the data obtained.

Results: Of the seven nursing first year students, four were female and three were male and the mean age was 20.57. According to the content analysis of the data, four themes that “experiences related to patient”, “experiences related to nursing interventions”, “experiences related to life” and “experiences related to perception of nursing”. In the direction of themes, 11 sub-themes were determined that “fear”, “hopelessness”, “despair”, “anger”, “difficulty”, “suffering”, “value of time”, “instil hope”, “meaning of professional autonomy”, “nurse key role”, “human dignity protector”.

Conclusion: It was revealed that nursing students experienced their first clinical experiences in the palliative care, the experiences they experienced in the concept of the patient and their professions, and the diminishing depth related to the holistic and humanistic aspect of nursing.

Keywords: *Nursing, student, palliative care*

Giriş

Hemşirelik eğitimi, öğrencilere hemşirelik mesleğini kazandırmayı amaçlayan, teorik ve klinik öğretimden oluşan planlı bir eğitim programıdır. Bu eğitim programının kapsamında yer alan klinik öğretim, hemşirelik bilgi ve becerilerinin kazandırılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Öğrencinin kuramsal bilgi ve uygulama arasındaki ilişkiyi anlamasını sağlayan klinik öğretim, psikomotor becerilerin öğrenilmesine ciddi katkı sağlamaktadır. Meslek yaşamlarının icra edildiği uygulama alanına çıkan öğrenciler alışık olmadığı yeni bir sosyal ortam içine girmekte ve bu nedenle de hastanede bulunan hasta, hekim, hemşire ve diğer sağlık personeli ile olumlu/olumsuz birçok farklı deneyim yaşamaktadırlar.^{1,2} Ayrıca, klinik uygulamalarda öğrencilerin öğrendikleri kuramsal bilgileri kullanma gücünün yanı sıra, klinik uygulamaların başlangıcında hata yapma, hastaya zarar verme, olumsuz tepkilerle karşılaşma gibi düşünceleri yoğun olarak yaşamaları ve kendilerine güvenlerinin az olması da bu farklı deneyimler arasında yer bulmaktadır. Bu deneyimler ise sıklıkla ilk klinik deneyimlerini yaşayan hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencilerinde ortaya çıkmaktadır.¹⁻⁴

Öğrencilerin ilk uygulama alanlarında farklı deneyimler yaşamalarında rol oynayan etmenlerden biri ise öğrencinin uygulamaya çıktığı klinik ortamdır. Klinik ortam, bilginin elde edilmesi, yeni becerilerin kazanılması ve geliştirilmesi için deneyimsel öğrenmeye yönelik önemli fırsatlar sunmaktadır.⁵ Ayrıca klinik ortam, öğrencilere rol modellerini gözleme ve sorumluluk alarak tek başına uygulama yapabilme fırsatı sunar. Ayrıca öğrencilere, hastanın klinik tablosuna göre karar verebilme ve bir ekip üyesi olarak çalışabilme olanağı da sağlar. Aynı zamanda öğrenciler okul ortamında öğretilen teorik bilgi ve pratiği gerçek ortamda yaşayarak ve yaparak bütünleştirme imkânı da bulabilmektedirler.^{4,6} Klinik ortam içinde yer alan tüm bu olanakların yanı sıra hasta popülasyonunun bakım ihtiyaçlarının fazla olduğu ve duygusal yönde ciddi çaba gerektiren klinik ortamlar ise zaman zaman öğrencilerde kaygıya neden olmaktadır. Bu kliniklerden biri de hastaların genellikle hastalığının son evresinde olması, semptom yönetimi odaklı bakım ve tedavi süreçlerinin yönetimi nedeni ile palyatif bakım ünitesidir. Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden durumlarda sorunlarla karşı karşıya olan hastaların ve ailelerin yaşam kalitesini, ağrıyı ve fiziksel, psikososyal ve spiritüel boyuttaki diğer sorunları erken dönemde belirleyip değerlendirerek ve tedavi ederek geliştirilen bir yaklaşımdır. Aynı zamanda palyatif bakım tüm sağlık profesyonellerinin vicdani sorumluluğu olmakla birlikte hasta ve hasta yakınlarının bu süreçte ve yas döneminde psikolojik, sosyal, maneviyat ve fiziksel yönden desteklenmesi oldukça önemlidir.⁷ Bu nedenle; palyatif bakım ünitelerinin hemşirelik birinci sınıf öğrencileri için de psikomotor beceriyi etkin yönetme, güvensizlik ve emosyonel destek yoksunluğu noktalarında zorlayıcı olabileceği düşünülmektedir.^{8,9}

Literatür incelendiğinde, ilgili araştırma sonuçları öğrenciler tarafından emosyonel durumlarında zorlayıcı olarak algılanan klinik uygulamaların ve ortamların, klinik öğretimin niteliğinde düşmeye, optimal hemşirelik bakımını sağlayabilmede güven eksikliğine ve mesleğe devam edip etmeme kararı verme gibi hem kısa hem de uzun vadeli etkileri olabileceğini göstermektedir.^{2,6,10} Bu bağlamda, hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencilerinin palyatif bakım ünitesindeki deneyimlerini belirlemenin anlamlı ve önemli olduğu düşünülmüştür. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar in-

celendiğinde ise araştırma örneklemelerinin sıklıkla intörn ve yeni mezun hemşireler gibi gruplardan oluştuğu görülmüştür. Bu durumdan hareketle, ilgili araştırmamızın literatüre katkı sağlayacağı düşünülerek hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin palyatif bakım ünitesindeki ilk klinik deneyimlerini belirlemek amacı ile bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma, hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik öğretimleri sırasında palyatif bakım ünitesindeki deneyimlerinin belirlenmesi amacı ile nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan fenomenoloji deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Sürecinin Geçerlik ve Güvenirliği

Bu araştırma sürecinde geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması için;

- Araştırmanın yöntemi, süreci ve sonuçlarına yönelik çalışmalar açık ve ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.
- Derinlemesine araştırma ve inceleme anlayışı (verilerin toplanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi) benimsenmiştir.
- Verilerin toplanmasından analiz edilip sonuçlara ulaşılmaya kadar birbiriyle bağlantılı ve tutarlı bir süreç takip edilmiştir.
- Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme tekniği tercih edilmiştir.
- Araştırma verileri ve sonuçları doğrulama amacıyla katılımcılarla paylaşılmış, ilgili diğer araştırmacılara sunularak görüşleri alınmıştır.¹¹

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma evrenini, Şubat 2018- Haziran 2018 tarihleri arasında bir üniversitenin hemşirelik bölümü birinci sınıfta öğrenim gören 189 öğrenci oluşturmuştur. Evreni oluşturan hemşirelik öğrencileri palyatif bakım konusundaki eğitimi Hemşirelik Esasları başlıklı ders kapsamında 4 saatlik teorik olarak almıştır.

Araştırmanın örnekleme, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme yöntemi, evrenden araştırmanın problemi ile ilgili olarak benzeşik bir alt grubun oluşturulması esasına dayanmaktadır. Buradaki amaç, küçük, benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt-grubu tanımlamaktır. Bu tür grup görüşmelerinde optimum sayı olan 6-8 kişiden oluşturulacak gruplarda, açık uçlu sorulara dayanan görüşmeler yapılabilmektedir.^{12,13} Bu bağlamda, araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 7 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan öğrenciler bahar yarıyılında haftada iki gün olmak üzere toplam 5 hafta klinik uygulamalarını yalnızca palyatif bakım ünitesinde gerçekleştirmişlerdir.

Veri Toplama Tekniği ve Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında “Öğrenci Tanıtım Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Odak grup görüşmeleri, grup psikolojisi ve grup yönetme konusunda bilgi ve beceri sahibi olan araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Odak gruptaki

öğrenci hemşireler ile ön görüşme yapılarak, ders yoğunluğunun en az olduğu gün ve saatlerde odak grup görüşmeleri yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış nitelikte gerçekleşen ve ortalama 45 dakika olarak süren görüşmeler 5 haftada toplam 10 gün süren klinik uygulamanın ardından 3 oturumda tamamlanmıştır.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

- 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye'nin batısında yer alan bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü lisans programında birinci sınıf öğrencisi olarak kayıtlı olmak,
- İlk klinik uygulama deneyimini palyatif bakım ünitesinde gerçekleştirmiş olmak,
- Araştırmaya katılım konusunda gönüllü olmak.

Dışlanma Kriterleri

- Araştırmaya katılım konusunda gönüllü olmamak
- Klinik uygulama deneyimini palyatif bakım ünitesi dışında gerçekleştirmiş olmak

Verilerin Analizi

Katılımcılar ile görüşmeler bittikten sonra ses kayıtlarının ham dökümleri bilgisayara aktarılmış, ses kayıtları dinlenip, veriler Microsoft Word belgesi haline getirilmiştir. Tekrar tekrar ses kayıtları dinlenerek, yazılı belgeler kontrol edilmiştir. Görüşme kayıtlarının yazıya geçirilme işlemi veri kaybını önlemek amacıyla, araştırmacının kendisi tarafından bizzat yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Colaizzi'nin içerik analiz metodu kullanılarak, nitel analiz programı olan MAXQDA 2018'den faydalanılmıştır (Çizelge 1).¹⁴ MAXQDA kullanılarak kodlamalar üzerinde çalışılmış ve bir kod listesi oluşturulmuştur. Daha sonra bu kodları belirli kategoriler altında açıklayabilen temalar bulunmuştur. Tematik kodlamada, ortaya çıkan kodların benzerlik ve farklılıkları belirlenerek birbiriyle ilişkili olan kodları bir araya getirecek türden temalar belirlenmiştir. Kodlama listesinin ve temaların oluşturulması aşamasında bir uzman görüşüne başvurulmuştur. Görüşme verilerinden iki katılımcıya ait olan metinler rastgele seçilerek bu konuda uzman kişiye verilmiştir. Farklı temalar altında yer alan kodlamalar yeniden incelenmiştir. Aynı veri üzerinde araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar ile uzman kişinin yaptığı kodlamalar arasındaki tutarlılığa bakılmış ve sonuç tatminkar bulunmuştur.

Çizelge 1. Colaizzi' nin fenomenolojik veri analizindeki adımlar

Sıra	Adımlar
1.	Tutanağı kaydetme
2.	Açıklamaların anlamını ortaya çıkartma
3.	Anlamaları kesin ve açık bir şekilde ifade etme
4.	Açıklanmış anlamların tema kümeleri halinde düzenlenme
5.	Ayrıntılı tanımlama
6.	Olgunun temel yapısını açıklama
7.	Olgunun temel yapısı formüle etme

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan 7 hemşirelik birinci sınıf öğrencisinden 4'ü kız, 3'ü erkektir ve yaş ortalaması 20,57'dir. Öğrencilerden 5'i Anadolu Lisesi, 2'si klasik lise mezunudur. Verilerin analizi sonucunda, görüşmeler sırasında katılımcıların yaptığı açıklamalar 4 ana tema ve 11 alt tema altında toplanmıştır (Çizelge 2). Görüşme sırasına göre katılımcılar "K" olarak kodlanmıştır ve her alt temanın ardından gösterilmiştir.

Çizelge 2. Hemşirelik öğrencilerinin palyatif bakımda klinik deneyimleri sonucunda belirlenen tema ve alt temalar

Tema	Alt Tema
Hastaya ilişkin deneyimler	Korku Umutsuzluk Ümitsizlik Öfke
Hemşirelik girişimlerine ilişkin deneyimler	Zorluk Acı çekme
Yaşama ilişkin deneyimler	Zamanın değerliliği Umut aşılama
Hemşirelik mesleği algısına ilişkin deneyimler	Mesleki özerkliğinin anlamı Hemşire anahtar rol İnsan onuru koruyucusu

Tema 1. Hastaya İlişkin Deneyimler:

Hastaya ilişkin deneyimler ana temasına ilişkin "Korku", "Umutsuzluk", "Ümitsizlik" ve "Öfke" olmak üzere dört alt tema belirlenmiştir.

Alt Tema 1. Korku (K4,K5,K6)

Katılımcılara palyatif bakıma ilişkin deneyimleri sorulduğunda, palyatif bakımda ilk klinik deneyimini yaşadıkları için palyatif bakım hastalarına bakım vermenin farklı bir deneyim olduğunu, hastaların prognozlarının kötü olması nedeniyle hastalara dokunmadıklarını ve korktuklarını ifade etmişlerdir. Yanı sıra katılımcılar "...adımın palyatif bakım kliniği listesinde yazdığımı görünce biraz korktum, ayaklarım geri geri gider gibi oldu", "Hastalar çok ağırdı, onlara dokunmak bile biraz korkutuyordu" ve "Hastalara dokunmakta biraz çekiniyordum, çünkü çok zayıf kaşektik hastalar vardı korktum" şeklinde korkularını ifade etmişlerdir.

Alt Tema 2. Umutsuzluk (K2)

İlk klinik uygulamasına palyatif bakım ünitesinde çıkan öğrenciler, hastaları gördüğünde üzüntü yaşamışlardır. Kendi yakınlarının burada olabileceğini düşündükleri için kendilerini çaresiz hissetmişlerdir. Katılımcılardan biri "...hastaların o ağır durumunu görünce insan hayatında bazı şeyler olumsuz gidebiliyor" şeklinde bir ifade ile yaşadığı umutsuzluğu dile getirmiştir.

Alt Tema 3. Ümitsizlik (K1,K2)

Öğrencilerin "İlk gittiğimizde ilk yarım saatte hastamızı kaybettik, psikolojik olarak insan ister istemez çöküyor bir anda", "Palyatif bakıma ölüm öncesi diyorlar, o yüzden duygusal olarak çok etkileniyor insan" gibi cümleleri yaşadıkları ümitsizliği ortaya koymuştur.

Alt Tema 4. Öfke (K4)

Bir öğrencinin palyatif bakımda klinik uygulamasını gerçekleştirmesinin ardından "Burada zaman zaman vicdani duygumun azaldığını düşündüm, mesela ilk zamanlar çok etkiledi o beni, robotlaşmış gibi hissettim kendimi" cümlesi yaşadığı öfkeyi tanımlamıştır.

Tema 2. Hemşirelik Girişimlerine İlişkin Deneyimler:

Hemşirelik girişimlerine ilişkin deneyimler ana temasına ilişkin "Zorluk", "Acı çekme" olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Alt Tema 5. Zorluk (K1,K3,K4,K5)

Bir öğrenci "...palyatif bakım alan hastalardan kan almanın bile, diğer kliniklere göre çok daha zor ve tedirgin edici ol-

duğunu düşünüyorum.” şeklinde ilk klinik deneyiminin palyatif bakım kliniğinde olmasına ilişkin yaşadığı zorluğu belirtmiştir. Diğer bir katılımcı, “...ilk hemşirelik girişimleri baya zor geldi, hastalara dokunamıyorduk, dokunmakta bile zorluk çekiyorduk.” ifadesini kullanmıştır.

Alt Tema 6. Acı Çekme (K3,K4)

Katılımcılar hemşirelik girişimleri sırasında yaşadıkları acıyı “Yaşam bulgularını almak için gittiğimde, hasta yakınlarını görünce kötü oluyordum, onlarla birlikte ağlamaya başlıyordum, tüm duyguları onlarla birlikte hissedip, kötü oluyordum ama geri dönmek ve devam etmek zorundaydım”, “İlk günlerde bende hastalara karşı acıma duygusu oldu ve kendimi çaresiz hissettim” cümleleri ile dile getirmişlerdir.

Tema 3. Yaşama İlişkin Deneyimler:

Yaşama ilişkin ana temasına ilişkin “Zamanın değerliliği”, “Umut aşılama” olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Alt Tema 7. Zamanın Değerliliği (K6,K7)

Palyatif bakımda hastalarla iletişim kurmak, hiçbir şey için geç kalmadan onların hayatına dokunmak öğrenciler için önemliydi. “Ben gittiğim ilk gün hiç uyumadım, gerçekten çok düşündüm ilk defa bu kadar düşündüğümü fark ettim, insanları bu kadar düşünüyor muyum, gerçekten böyle insanlar mı varmış, insanlar bunu yaşarken biz onlara bu şekilde mi bakıyormuşuz?” “...hasta öldü, o gün 5 dakika öncesinde hastanın yanındaydım. Sonra ölümün gerçekten çok yakın olduğuna inandım. Zaman gerçekten değerliydi.”

Alt Tema 8. Umut aşılama (K7)

Katılımcılardan biri “... palyatif bakım kliniğine merhamet duygusu çok yüksek ve hastalara umut aşılayacak insanlar gitmeli diye düşünüyorum. Palyatif bakım kliniğinde uygulamaya çıkan öğrencilerin umut aşılayıcı olmaları gerekiyor, oradaki insanların merhamete ihtiyacı var, merhamet göstermek gerekiyor. Öncelikle onların hayatlarına dokunmak gerekiyor. Oradaki hastaların sadece hemşirelik girişimlerine ihtiyacı yok. Onlara moral verecek insanlara ihtiyaçları var. Ayağa kaldıracak umut olacak insanlara ihtiyaçları var.” şeklinde bir ifade ile hastalara umut aşılama ile ilişkin görüşlerini paylaşmıştır.

Tema 4. Hemşirelik Mesleği Algısına İlişkin Deneyimler:

Hemşirelik mesleği algısına ilişkin deneyimler ana temasına ilişkin “Mesleki özerkliğinin anlamı”, “Hemşire anahtar rol” ve “İnsan onuru koruyucusu” olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir.

Alt Tema 9. Mesleki özerkliğinin anlamı (K2,K3)

Katılımcıların ilk defa klinik ortamda bulunmaları nedeniyle mesleki becerilerini geliştirmek onlar için oldukça önemlidir. Öğrenciler “... klinik uygulamamızın ilk yılı olduğu için biraz daha iyi bir tecrübe oluyor bizim için”, “...gerçekten çok komplike hastalarla karşılaştık, daha ilk günden aspirasyondan, trakeostomi bakımına kadar bir çok şeyi yapma fırsatı elde ettik” ifadeleri ile gerçekleştirdikleri uygulamaların mesleki özerkliklerine katkı sağladığını vurgulamışlardır.

Alt Tema 10. Hemşire anahtar rol (K3,K7)

Katılımcılar, hastaların bakım süreçlerinin yönetilmesinde hemşirenin anahtar rolü üstlendiğini “...gerçekten hemşirelik böyle mi, biz bu kadar mı önemli bir şey yapacağız, bir hayata dokunacağız ya da bir tebessüme

sebebe bulacağız.”, “...mesleğin anlamlılığını ve bir insan hayatına dokunmanın ne kadar önemli olduğunu fark ettim.” gibi ifadelerle ortaya koymuşlardır.

Alt Tema 11. İnsan onuru koruyucusu (K3,K4)

Araştırmaya katılan öğrenciler “Orada gerçekten özel insanlar var. Hastaların yanına gülerek gittim, hepsine nasıl olduklarını sordum, hastalar memnundu. Hastaların hareketleri, göz kırpması bile beni yönlendirdi, bana bir şey verdi hani elini tuttuğumda o bile bana bir karşılıklı güven verdi, güven duygusu oluşturduğunu gösterdi.”, “...palyatif bakım hastalarına daha hassas davranmak gerekiyor” cümleleriyle insanların eşsizliğini ve değerliliğini dile getirmişlerdir.

Tartışma

Bu fenomenolojik çalışma, ilk klinik uygulamasını palyatif bakım ünitesinde gerçekleştiren hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin deneyimlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Palyatif bakımda hemşire, öğrenci, hekim deneyimleri ile ilgili çalışmalar olmasına rağmen, palyatif bakımda ilk klinik uygulamasını gerçekleştiren hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin deneyimlerine ilişkin bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.¹⁵⁻¹⁷

Son yıllarda, hastaların ciddi semptomlarının yönetilmesi ve hastalara kaliteli bir sağlık hizmeti sunma imkânı sağlayan palyatif bakımın önemi artmaya başlamıştır. Palyatif bakım alan hastaların prognozlarının genellikle kötü olması nedeniyle ilk defa klinik uygulamaya palyatif bakım ünitesinde çıkan öğrencileri emosyonel ve psikososyal açıdan oldukça etkilemektedir. Bunun yanı sıra bazı öğrenciler tarafından ise palyatif bakım üniteleri ilgi çekici, farklı hemşirelik bakım uygulamalarını görme fırsatı elde ettikleri, kendilerini hemşirelik psikomotor becerileri açısından geliştirme imkânı buldukları birimler olarak görülmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin ilk klinik uygulama sürecinde palyatif bakım kliniğinde yaşadıkları deneyimlerin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle makalenin konusu olan araştırmada, derinlemesine görüşmelerle veri toplama ve raporlama yapılmıştır. Verilerin raporlanması ve içerik analizinden sonra elde edilen hastaya, yaşama, hemşirelik girişimlerine ve hemşirelik mesleği algısına ilişkin deneyimler temaları üzerinde temellendirilen çeşitli alt temalar çerçevesinde öğrencilerin ilk klinik uygulamasını palyatif bakımı ünitesinde gerçekleştirmesi hakkındaki deneyimleri konusunda değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Hem çalışmanın kapsamı hem de içeriği ve de toplanan verilerde ilk klinik uygulamayı palyatif bakım ünitesinde gerçekleştirmenin öğrenciyi farklı boyutlarda etkilediği açıkça ortaya koyulmuştur. Bunun yanı sıra öğrencilerin tamamı klinik uygulamalarını palyatif bakımda gerçekleştirmenin gelişimleri açısından çok yararlı olduğunu ve birinci sınıfta öğrencilerin bu birimlerde klinik uygulamalarını gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aksine bir çalışma sonucunda, öğrenciler ölümcül hastaya bakım verme isteklilikleri yönünden değerlendirilmiştir ve en çok birinci sınıf öğrencilerin terminal dönemdeki hastaya bakım vermek istemedikleri ortaya çıkmıştır.¹⁸

Katılımcılar, palyatif bakım hastasına bakım verirken hastaya ilişkin deneyimlerinin genellikle korku, umutsuzluk, ümitsizlik ve çaresizlik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Öğrencilerin yaşadıkları bu korku, umutsuzluk, ümitsizlik ve hastaların çaresizliklerinin onların öfkelenmesine neden olduğu belirtmişlerdir. Özveren ve arkadaşları (2018),’nın

çalışmasında öğrencilerin palyatif bakım hastalarına bakım verirken en fazla suçluluk hissettiklerini bunun yanı sıra öğrencilerin öfke, çaresizlik ve korku yaşadıkları tespit edilmiştir.¹⁶ Cooper ve Barnett (2005) tarafından yapılan bir çalışmada ise birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin palyatif bakım hastasının bakımına yönelik olarak anksiyete yaşadıklarını ve bu anksiyetenin bireye ne yapacağını/söyleyeceğini bilmemeye bağlı yetersizlik, çaresizlik duygularından kaynaklandığını sonucuna varılmıştır.¹⁹ Koç ve Sağlam (2008), hemşirelik öğrencilerinin yaşam sonu bakım ve ölüm durumuna ilişkin duygu ve görüşlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin %21,4'ünün çaresizlik, %9,3'ünün ümitsizlik yaşadığı saptanmıştır.¹⁸ Bu bağlamda, öğrencilerin hastaya ilişkin deneyimlerinin daha çok negatif olmasının nedeni, onların mesleğe profesyonel bir bakış açısını yeterince kazanmamış olmalarından, ilişkilerin daha çok empati çerçevesinde sürdürmelerinden ve yeterince deneyim sahibi olmamalarından veya ilk defa klinik uygulamaya çıkmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrenciler, palyatif bakım ünitesinde tedavi gören hastalara bakım vermenin psikomotor becerileri geliştirdiğini bunun yanı sıra çeşitli hemşirelik girişimlerini uygulama imkânı sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca teoride öğrendikleri bilgileri pratiğe aktarmada oldukça faydalı olduğu da öğrenciler tarafından sıklıkla bahsedilen konulardan biri olmuştur. Tüm bunlarının yanı sıra öğrenciler, hemşirelik girişimlerine ilişkin deneyimlerinde zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Öğrenciler mesleki anlamda palyatif bakım ünitelerinin kendilerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir, fakat hastaların prognozlarının kötü olması nedeniyle onlara bakım verirken daha fazla ağrı, acı vermek istememeleri nedeniyle de zorluk yaşamışlardır. Araştırmamızda öğrencilerin büyük çoğunluğu ölümü yaklaşan hastaya verilen bakımın amacının onu rahatlatmak, acılarını dindirmek olduğunun bilince olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Costa ve arkadaşları (2016) tıp ve hemşirelik öğrencilerinin palyatif bakımda zorlandıklarını, fakat bu birimlerde öğrencilerin çok fazla şey öğrendiklerini bildirmişlerdir.¹⁰ Bu sonuçlar öğrencilerin hastalara bakım verme ve mesleki bilgilerini beceriye aktarma istekleri sonucunda ortaya çıkmış olabilir. Fakat ilk defa klinik uygulamaya çıkmış olmaları ve hasta prognozlarının kötü olması, onların hemşirelik girişimlerinde zorlanmalarına ve emosyonel olarak etkilendikleri için de acı duymalarına neden olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, hastanın fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik ihtiyaçlarının da giderilmesi öğrenciler tarafından en sık üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Bir çalışmada katılımcılar, hastaların ve ailelerinin duygusal desteğe gereksinim duyduklarını ve bu gereksinimlerinin karşılanması için onların elini tutmanın, yanında olduklarını hissettirmenin oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır.²⁰ Hemşirelik bakımın odak noktasını oluşturan bireyin tüm yönleri ile ele alınması ve değerlendirilmesi, fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra hastanın kendini iyi hissetmesi için yaşamına dokunmak ve umut aşılayıcı olmak oldukça önemlidir.

Çalışmamızda katılımcılar palyatif bakım ünitesinde klinik uygulamaya çıkmanın yaşama dair bir deneyim olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler yaşamın kaçınılmaz parçası olan ölüm ile karşılaştıklarında zamanın değerli olduğunun bilincine vardıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda yaşamlarının son döneminde olan hastaları psikolojik anlamda da rahatlatmanın, profesyonel yaklaşımlar ile umut

aşılamanın hastaları rahatlatmasına dikkat çekmişlerdir. Bunun sebebinin ise öğrencilerin palyatif bakım ünitesinde tedavi gören hastaların fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik olarak desteğe ihtiyaçlarının olduğu bilincinde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Palyatif bakım ünitelerinde hastanın bakımında hemşire kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle öğrenciler bu kliniklerde hastalara bakım veren hemşirelerden biri olarak hemşirelik mesleğinin bir hastanın yaşamında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda birinci sınıf öğrencilerinin mesleki kimliklerini henüz kazanma aşamasında olması nedeniyle mesleğe karşı olumlu algıya sahip olmaları oldukça önemlidir. Katılımcıların hemşirelik mesleği algılarının sıklıkla mesleki özerkliliğin anlamı, klinik ortamda hemşirenin anahtar rol oynadığı ve bakımın temelini oluşturan insan onuru koruyucusu rolü alt boyutlarında temellendiği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin klinik ortamda kendini ve psikomotor becerilerini geliştirme fırsatı bulmaları, sağlık profesyonellerinin ve eğitimcilerin öğrenciyi destekler nitelikte tutum sergilemeleri, hastanın yaşamına dokunmanın ve bireyselliğine saygı duymanın öğrencilerin meslek algılarının olumlu olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Kısıtlılıklar

Araştırma örneklemini bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde Hemşirelik Esasları dersi alan ve palyatif bakımda klinik uygulamaya çıkan öğrencilerle sınırlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler dâhil edilmiştir.

Sonuç

Bu araştırma sonucunda, hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyimlerini yaşadıkları palyatif bakımda hasta kavramına ve mesleklerine ilişkin yaşadıkları deneyimlerden hemşireliğin holistik ve hümanistik yönüne ilişkin içsel derinlik yaşadıkları ortaya konmuştur. Bu bağlamda da hemşireliğin özünü oluşturan ve hemşirelik bakımını şekillendiren insan onuru değerinin öğrencilerde anlamlı bir yer bulduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, palyatif bakımdaki ilk klinik uygulamaya ilişkin yeterli sayıda çalışmanın yapılmamış olması çalışma sonuçlarını karşılaştırma olasılığını sınırlamıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin palyatif bakım hastalarının bakımına katılması ve uygun hazırlık/destek sağlanması, deneyimlerini ve gelecekte sağladıkları hemşirelik bakımını olumlu yönde etkileyeceği düşünülerek bu alanda daha fazla çalışma yapılmasının yararlı olacağı öngörülmektedir.

Açıklamalar

Bu çalışma, 28-30 Eylül 2018 tarihleri arasında İzmir' de düzenlenen "Uluslararası Katılımlı Palyatif Bakım Sempozyumu"nda sunulmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması tarif eden herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Etik Onay/Hasta Onamı

Araştırmanın yapılabilmesi için İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (2018/246) ve araştırmanın gerçekleştirileceği kurumdan gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca araştırmanın örneklemini oluşturan öğrenci hemşirelerle görüşülmüş ve araştırmanın amacı, araştırmadan sağlanacak yararlılıklar konusunda açıklamalar yapılarak katılıp katılmama

konusunda hiçbir baskı yapılmadan gönüllü katılım olmasına özen gösterilerek yazılı onamları alınmıştır.

Maddi Destek

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

Yazar Katkıları

EA: Fikir; EA: Tasarım; EA: Denetleme; EA, DY: Kaynakların toplanması ve/veya işlemesi; EA, DY: Analiz ve/veya yorum; DY, SÖ: Literatür taraması; EA, DY: Yazıyı yazan; EA YT: Eleştirel inceleme

Kaynaklar

1. Mirlashari J, Warnock F, Jahanbani J. The experiences of undergraduate nursing students and self-reflective accounts of first clinical rotation in pediatric oncology. *Nurse Educat Pract.* 2017;25:22-28.
2. Sharif F, Masoumi S. A qualitative study of nursing student experiences of clinical practice. *BMC Nurs.* 2005;4(1):6.
3. Taşdelen S, Zaybak A. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *FN Hem Derg.* 2013;21(2):101-106.
4. Rafati F, Nouhi E, Sabzehvari S, Dehghan-Nayyeri N. Iranian nursing students' experience of stressors in their first clinical experience. *J Prof Nurs.* 2017;33(3):250-257.
5. Cowen KJ, Hubbard LJ, Hancock DC. Expectations and experiences of nursing students in clinical courses: A descriptive study. *Nurse Educ Today.* 2018;67:15-20.
6. Grubb C, Arthur A. Student nurses' experience of and attitudes towards care of the dying: A cross-sectional study. *Palliat Med.* 2016;30(1):83-88.
7. Kıvanç MM. Türkiye'de palyatif bakım hizmetleri. *HSP.* 2017;4(2): 132-135.
8. Hopkinson JB, Hallett CE, Luker KA. Caring for dying people in hospital. *J Adv Nurs.* 2003;44(5):525-533
9. Karadağ G, Kılıç SP, Ovayolu N, Ovayolu Ö, Kayaaslan H. Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri. *Türk Silahlı Kuvvetleri Koruyucu Hekim Bul.* 2013;12(6):665-672.
10. Costa AP, Poles K, Silva AE. Palliative care training: Experience of medical and nursing students. *Interface-Comunicação Saúde Educação.* 2016;20(59):1041-1052.
11. Göçer A. Türkçe öğretmeni adaylarının dil kültür ilişkisi üzerine görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma. *EUJEF.* 2013;15(2):25-38.
12. Baltacı A. Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2018;7(1):231-274.
13. Şencan H. *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik.* 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2005.
14. Bazeley P, Richards L. *The Nvivo Qualitative Project Book.* 1th ed. London: Sage; 2000.
15. Çıtıl R, Okan İ, Önder Y, ve ark. Tıp Fakültesi öğrencilerinin palyatif bakım konusundaki farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Bezmialem Science.* 2018;6:100-107.
16. Özveren H, Kırca K, Gülnar E, Güneş NB. Palyatif bakım dersinin öğrencilerin palyatif bakıma ilişkin bilgisine etkisi. *JAREN.* 2018;4(2):100-107.
17. Yıldız ÖF, Oğur S. Sağlık personellerin palyatif bakım hakkındaki bilgi ve tutumları: Bitlis ili örneği. *JoCreHeS.* 2018;8(2):411-438.
18. Koç Z, Sağlam Z. Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sonu bakım ve ölüm durumuna ilişkin duygu ve görüşlerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yükseköğretim Dergisi.* 2008;12(1):1-10.
19. Cooper J, Barnett M. Aspects of caring dying patients which cause anxiety to first year student nurses. *Int J Palliat Nurs.* 2005;11(8):423-430.

20. Ranse K, Ranse J, Pelkowitz M. Third-year nursing students' lived experience of caring for the dying: a hermeneutic phenomenological approach. *Contemp Nurse.* 2018;54(2):160-170.